

Podrobný seznam map a ilustrací svazku č. 8 - Jihlava

Titulní strana přebalu

Obr. č. 1: Znak města Jihlavy. Grafické zpracování Petr Tomas.
Obr. č. 2: Pohled na město Jihlavu na dřevorytu Jana Willenberga z konce 16. století. In: Paprocký, Bartoloměj: Zrcadlo slavného markrabství Moravského. Olomouc 1593, list 388, reprint Ostrava 1993.

Textový dvojlíst č. 1:

Obr. č. 3: Pečeť města Jihlavy ze 2. poloviny 13. století. Reprodukováno dle: Vojtěšek, Václav: O pečetech a erbech měst pražských a jiných českých. Praha 1928, tab. I, obr. č. 5 s datací 1289. Nejstarší typ jihlavské pečeti doložený v letech asi 1259-1390.

Obr. č. 4: Jihlavské pečetní razidlo z roku 1477 s vyobrazením českého lva. Státní okresní archiv v Jihlavě, Sběrka pečeti, pečetidel a razítek, sign. 39. Foto Rostislav Dvořák, Jihlava.

Obr. č. 5: Pohled na město Jihlavu od východu z 1. čtvrtiny 18. století. Autor neuveden, nedatováno, výška 185 mm, šířka 565 mm. Archiv města Brna, fond Písemnosti knihovny Mitrovského, Sběrka vedut, sign. 17/41. Foto Václav Hortvík, Mikulov.

Obr. č. 6: Pohled na město Jihlavu od jihozápadu z 18. století. Autor neuveden, nedatováno, výška 590 mm, výřez. Archiv města Brna, fond Písemnosti knihovny Mitrovského, Sběrka vedut, sign. 17a/41. Foto Václav Hortvík, Mikulov.

Textový dvojlíst č. II:

Obr. č. 7: Jihlava na výčinném listě z roku 1809. Vysvědčení vydané 16. 3. 1809 krejčovským cechem v Jihlavě krejčovskému tovaryši Ernestu Benchamentovi Kirschmanovi z Gerau. Výška 100 mm, šířka 285 mm, výřez, zmenšeno. Státní okresní archiv v Jihlavě, Cechy Jihlava, Cech krejčovský, sign. 1. Foto Václav Hortvík, Mikulov.

Obr. č. 8: Pohled na město Jihlavu od východu asi z 1. poloviny 19. století. Autor neuveden, nedatováno, výška 70 mm, šířka 160 mm. Muzeum Vysočiny Jihlava, sign. Ji-25/A/1974. Foto Václav Hortvík, Mikulov.

Obr. č. 9: Pohled na město Jihlavu od jihu z roku 1849, kresba a litografie J.W. Zwettler, ocelový F. Zastiera, tisk J. Rippl Jihlava, výška 140 mm, šířka 200 mm. Muzeum Vysočiny Jihlava, sign. Ji-25/A/445. Foto Václav Hortvík, Mikulov.

Obr. č. 10: Zástupci českých stavů přísahají v červenci 1436 v Jihlavě věrnost Zikmundovi. Windecke, Eberhard: Geschichte Kaiser Sigismunds, 1443. Kolorovaná kresba z dílny Diebolda Laubera z Hagenau. Österreichische Nationalbibliothek Wien, Cod. 13.975, fol. 155r. In: Šmahel, František: Husitská revoluce 4, Epilog bouřlivého věku. Praha 1996, obr. č. 138. Foto soukromá sbírka prof. PhDr. Františka Šmahela, DrSc.

Mapový list č. 1:

Mapa č. 1: Jihlava a okolí na Müllerově mapě Moravy z roku 1716. Müller, Johann Christoph: Tabula generalis Marchionatus Moraviae in sex circulos divisae... Ryl Johann Christoph Leidig v Brně, nedatováno (1716), grafické měřítko (1:180 000), 4 listy, výška 980 mm, šířka 1390 mm, výřez. Ústřední archiv zeměměřičství a katastru Praha, sign. I/1108. Foto Pavel Vychodil, Slaný.

Mapa č. 2: Jihlava a okolí na Schenklově mapě Jihlavského kraje z let 1841-1845. Schenkl, Conrad: Der Iglauer Kreis. V. Section. Brünn, Carl Winiker, nedatováno (1841-1845), grafické měřítko (cca 1:201 000), výška 545 mm, šířka 673 mm, výřez. Mapová sbírka Historického ústavu Akademie věd ČR Praha, sign. A-3409. Foto Pavel Vychodil, Slaný.

Mapa č. 3: Jihlava a okolí na speciální mapě rakousko-uherské monarchie z roku 1881. Sekce Iglau, Zone 8 Col. XIII., (Vieder) 1881, 1:57 000, výška 380 mm, šířka 490 mm, výřez. Mapová sbírka Historického ústavu Akademie věd České republiky, Praha, nesignováno. Foto Pavel Vychodil, Slaný.

Mapový list č. 2:

Mapa č. 4: Plán města Jihlavy a okolí z roku 1647. Belagerung der Statt Iglaw durch Herrn Feldzeug Meistern Grafen von Puchheim so den 7. December 1647. Erbert worden. Autor neuveden, grafické měřítko (cca 1:9800), výška 267 mm, šířka 340 mm, zmenšeno, plán orientován k jihu. In: Merian, Matthaeus: Theatrum Europaeum, T.6. Frankfurt a.M. 1663, u. s. 22. Státní okresní archiv v Jihlavě, Sběrka plánů-město Jihlava, sign. 1-3. Foto Václav Hortvík, Mikulov.

Mapa č. 5: Plán města Jihlavy a okolí z roku 1647. Abriss und Belagerung der Königlig: Statt Iglau in Mähren... Autor neuveden, bez měřítka, výška 250 mm, šířka 335 mm, zmenšeno. Státní okresní archiv v Jihlavě, Sběrka plánů-město Jihlava, sign. 1-2. Foto Václav Hortvík, Mikulov.

Mapový list č. 3:

Mapa č. 6: Opevnění města Jihlavy z roku 1648. Grundtriss der Statt Iglaw. Autor neuveden, bez měřítka, výška 200 mm, šířka 312 mm, plán orientován k jihu. Státní okresní archiv v Jihlavě, Sběrka plánů-město Jihlava, sign. 1-1. Foto Václav Hortvík, Mikulov. Pravděpodobně dle: Merian, Matthaeus: Topographia Bohemiae, Moraviae et Silesiae... Frankfurt 1650, obr. za s. 100, reprint Kasel-Basel 1960.

Mapový list č. 4:

Mapa č. 7: Jihlava a okolí na tzv. Prvním vojenském mapování z let 1764-1767, grafické měřítko (1:28 800), sekce 45, výška 420 mm, šířka 630 mm, výřez. Österreichisches Staatsarchiv, Kriegsarchiv Wien, sign. B IX a 155. Foto Österreichisches Staatsarchiv, Kriegsarchiv Wien.

Mapový list č. 5:

Mapa č. 8: Jihlava s předměstími a s vyznačením farních obvodů z roku 1785. Plan Welcher wegen Kürzte der Zeit nicht kunte volkommen ausgearbeitet werden, dennoch aber verlässlich die Königlichen Stadt Iglau samt Vorstädten und denen zur Iglauer Pfarre gehörigen Dörfern entwerfet, wie aber diese Pfarre in 3 eingetheylet, ist zusehen Braune Farb geheret zur Minoriten Pfarre, Rote d[et]to zu S. Ignaz Pfarre, Rosenfarbe d[et]to gehöret samb Dörfern zu S. Iacob Pfarre. Autor neuveden, grafické měřítko (cca 1:6300), výška 1670 mm, šířka 1380 mm, výřez, zmenšeno. Moravský zemský archiv Brno, fond D 22 Sběrka map a plánů, b) Mapy osad a panství, sign. 325. Foto Václav Hortvík, Mikulov.

Mapový list č. 6:

Mapa č. 9: Jihlava s okolím na mapě z roku 1825. Föhnrich Molitor-La Croix: Plan der Kreis Stadt Iglau samt Umgebung. Zum Besten der Regiments Erziehungs, 1825, grafické měřítko (cca 1:6780), výška 710 mm, šířka 595 mm, výřez, zmenšeno. Státní okresní archiv v Jihlavě, Sběrka plánů-město Jihlava, sign. 1-6b. Foto Václav Hortvík, Mikulov.

Mapový list č. 7:

Mapa č. 10: Císařský povinný otisk stabilního katastru města Jihlavy z roku 1835, grafické měřítko (1:2880), 4 sekce, 1 sekce výška 526 mm, šířka 658 mm, výřez. Ústřední archiv zeměměřičství a katastru Praha, sign. B 2/a/M 1101, foto Pavel Vychodil, Slaný.

Mapový list č. 8:

Mapa č. 11: Plán města Jihlavy s předměstími kolem roku 1884. Höhentopographien im Stadtgebiete, autor neuveden, grafické měřítko (cca 1:2985), výška 845 mm, šířka 680 mm, výřez. Státní okresní archiv v Jihlavě, Sběrka plánů-město Jihlava, sign. 1-13. Foto Václav Hortvík, Mikulov.

Mapový list č. 9:

Mapa č. 12: Jihlava ve Woerlově cestovním průvodci kolem roku 1900. Iglau, grafické měřítko (cca 1:10 500), výška 225 mm, šířka 200 mm. In: Illustrierter Führer durch Iglau und Umgebung. Herausgegeben von Leo Woerl. Woerl's Reisehandbücher, II. Auflage, Leipzig (cca 1900). Státní okresní archiv v Jihlavě, archivní knihovna, sign. A 811. Foto Václav Hortvík, Mikulov.

Mapový list č. 10:

Mapa č. 13: Město Jihlava s okolím na mapě z roku 1924. Patocka, František (návrh mapy) - civilní geometr Klubal (zpracování mapy): Město Jihlava a okolní obce. Jihlavské listy, Jihlava 1924, tisk Unie Praha, měřítko 1:2880, výška 1230 mm, šířka 975 mm, výřez (Jihlava - vnitřní město, Jihlava - Dřevěné Mlýny). Státní okresní archiv v Jihlavě, Sběrka plánů-město Jihlava, sign. 1-43. Foto Václav Hortvík, Mikulov.

Mapový list č. 11:

Mapa č. 14: Regulační plán města Jihlavy s okolím asi z roku 1940. Akad. arch. ing. Bohuslav Fuchs, Brno. Měřítko 1:8640, výška 654 mm, šířka 625 mm, výřez. Státní okresní archiv v Jihlavě, Sběrka plánů-město Jihlava, sign. 1-34. Foto Václav Hortvík, Mikulov.

Mapový list č. 12:

Obr. č. 11: Pohledy s letadla č. 446. Jihlava. Pohled od jihu. Nákladem Klubu čs. turistů v Praze 1923.

Obr. č. 12: Pohledy s letadla č. 447. Jihlava. Pohled od severu. Nákladem Klubu čs. turistů v Praze 1923.

Mapový list č. 13:

Mapa č. 15: Letecký snímek města Jihlavy z roku 1948. Vojenský topografický ústav Dobruška, Středisko leteckých snímků, sign. 3223. Foto Vojenský topografický ústav Dobruška, © GS AČR.

Mapový list č. 14:

Mapa č. 16: Letecký snímek města Jihlavy z roku 1993. Poskytl Město Jihlava.

Mapový list č. 15:

Obr. č. 13: Veduta Jihlavy na plátně z konce 18. století. Autor neuveden, výška 460 mm, šířka 1165 mm, zmenšeno. Muzeum Vysočiny, Jihlava, sign. Ji-FS 44 314. Foto Václav Hortvík, Mikulov.

Mapový list č. 16:

Mapa č. 17: Jihlava. Panoramatická mapa středě města a průvodce. Text Renata Pisková, kresby © Tomáš Rygl, výška 440 mm, šířka 617 mm, výřez. Jihlava, ATP Jihlava 1997, © Město Jihlava.

Mapový list č. 17:

Mapa č. 18: Jaroš, Zdeněk: Jihlava a okolí na začátku 15. století. Rekonstrukční mapa. Počítačové zpracování KAP a.s., Praha.

Jihlava se na začátku 15. století rozkládala na protáhlém návrší ohraničeném a chráněném údolními řeky Jihlavy, říčky Jihlávky a Koželuzského potoka město Jihlava. Za některými branami jsou doložena předměstí: Špitálské (osou byla cesta na Německý Brod) a Křížové (při dnešní Srázné ul., cesta na Polnou). Na západní straně města se nacházelo předměstí U jatek (před Panenskou branou) a na jižní straně pak předměstí U koželuhů (osou Koželuzský potok). Na sever od města, za řekou na české straně, se rozkládalo předměstí Staré Město (původní stará vesnice Jihlava). V okolí Jihlavy se nacházelo 13 obcí, které již od 13. století jsou považovány za jihlavské městské vsi. Pět z nich leželo v Čechách (Henčov, Heroltice, Hruškové Dvory, Měšín a Staré Hory), osm na Moravě (Bradlo, Hosov, Horní Kosov, Kosov, Pistov, Puschhöfen - pozdější Sasov, Rantířov a Studénky).

Mapa č. 19: Jaroš, Zdeněk: Jihlava - město a předměstí na začátku 15. století. Rekonstrukční mapa. Počítačové zpracování KAP a.s., Praha. Město Jihlava bylo vnitřně děleno na 4 městské čtvrtě, které však neměly jméno. Od středověku nesly označení I-IV. Čtvrť I tvořil severovýchodní, čtvrť II jihovýchodní, čtvrť III jihozápadní a čtvrť IV severozápadní část města. Podélnou dělicí osou tvořila Špitálská ulice (platea Hospitalis, dnes Komenského) - Horní a Dolní rynek (circulus superior a inferior) - Brtnická ulice (platea Furnicensis, dnes Znojemská), příčnou osou byla ul. Matky Boží (platea beate Virginis) - Horní a Dolní náměstí - Farní ulice (platea Parrochialis, dnes U Mincovny). Špitálská brána odváděla dopravu severním směrem. Při této cestě se zformovala Špitálské předměstí. Křížovou branou (od 18. století nazývanou Císařská) běžela cesta na severovýchod, při ní vzniká Křížové předměstí. Až za řekou Jihlavou, na české straně, leželo předměstí Staré Město. Při jižních hradbách, v údolí Koželuzského potoka bylo stejnojmenné předměstí. Nedaleko odtud, před Panenskou branou, bylo předměstí U jatek.

Mapový list č. 18:

Mapa č. 20: Hoffmann, František: Jihlava uvnitř hradeb v 1. polovině 15. století. Rekonstrukční mapa. Počítačové zpracování KAP a.s., Praha. Plán Jihlavy uvnitř hradeb v první polovině 15. století byl zpracován podle místopisu, jenž vznikl jako příloha edice jihlavských rejstříků městské sbírky 1425-1442, které dosud nebyla vydána. Místopis je založen na zápisech městských knih a údajích rejstříků. Ve vnitřním městě bylo necelých 400 domů, které jsou očíslovány podle čtyř čtvrtí. V dalších stolicích se počet domů zvýšil více než o polovinu, ale identifikace jednotlivých domů je dobře možná. V plánu jsou určeny všechny ulice historickými názvy, církevní budovy a různá zařízení (kotce, krámy, soukenické rámy aj.). Zakresleny jsou i hrady, brány, věže a bašty. Plán byl poprvé publikován v knize Jihlava v husitské revoluci (1961). Na rubu jsou uvedeny údaje o významnějších domech a dalších objektech. Nevydaný místopis s podrobnějšími údaji je k dispozici ve Státním okresním archivu. Plán byl několikrát přetištěn, naposledy v poněkud upravené verzi v knize České město ve středověku (1962), která byla také převzata do Historického atlasu. Podle tohoto plánu a místopisu zpracoval Ing. Harald Mayer model Jihlavy v první polovině 15. století pro Muzeum Vysočiny v Jihlavě.

Mapový list č. 19:

Mapa č. 21: Jaroš, Zdeněk: Pevnost Jihlava - stavební vývoj. Rekonstrukční mapa. Počítačové zpracování KAP a.s., Praha.

Brzy po zahájení výstavby města byl kolem nového sídliště budován mohutný hradební systém. Avšak jeho existence je doložena až v 60. letech 13. století. Hradby mají od té doby neměnný průběh s délkou 4882 m. Byly prolomeny 3 většími (Špitálská, Panenská a Znojemská) a 2 menšími branami (Křížová a Česká), které odváděly dopravu do hlavních směrů. Fortifikace se skládala z hlavní hradební zdi a parkánové zdi, na západní a severozápadní straně ještě z další, třetí obranné zdi. Na nejexponovanějších místech bývalo kolísť (glacis) těsně před hradbami opatřeno širokým vodním příkopem, na jehož přední straně byl val s paliádou. Hradební zdi byly vybaveny řadou velkých obranných věží (hranolovitých, později válcovitých) a množstvím malých bašt přístupných z vnitřní strany ochozem. Největší a nejvýznamnější věže v hlavní hradbě měly svá jména: např. v severovýchodním hradebním ohybu byla Poloviční věž, ve východním ohybu věž Wachswinterů (později Petrovických), na jihovýchodním ohybu byla Katovská věž. Na západní straně hradeb byla Saská a Růžová. Od 14. století dostávaly velké brány složitě barbakány. Středověký hradební systém dobře zachycuje nástěnná malba v minoritském kostele. K zásadní změně jihlavské fortifikace došlo v polovině 17. století, kdy se Jihlava změnila v barokní pevnost. Tehdy vzniká především na západní a severní straně starých hradeb mohutné zemní opevnění v podobě pětibokých bastionů, které výrazně změnilo sílu města.

Mapa č. 22: Jaroš, Zdeněk: Městská památková rezervace Jihlava. Rekonstrukční mapa. Počítačové zpracování KAP a.s., Praha.

Ojedinelá architektura historické Jihlavy se utvářela třicet tisíciletí. Už v počátcích výstavby se uplatnilo nesporně bohatství zdejších horních podnikatelů a urbánerů, které umožnilo v 13. století vznik ve své době ojedinelého raně gotického města s řadou kamenných patricijských paláců a tří kostelů s dvěma kláštery. V 16. století byla v pozadí nebyvalá prosperita rozvinutá řemesla a dálkový obchod. Tehdy obohacují Jihlavu mnohé renesanční stavitelské skvosty, které zařadily Jihlavu mezi nejkrásnější města střední Evropy. I barokní, klasicistní a empírové umění významně ovlivnilo tvář města, třebaže již ne v takové kvalitě, jako obě předcházející epochy. Postupně tak vznikl ojedinelý architektonický soubor, který byl pro svou kvalitu v roce 1982 vyhlášen městskou památkovou rezervací. Ta dnes čítá 214 památkově chráněných objektů, z toho 87 kategorie A. Tímto počtem se řadí na druhé místo mezi městskými památkovými rezervacemi na Moravě.

Obr. č. 14: Brtnická brána. Marzy, Johann Heinrich, kresba z roku 1783.

Mapový list č. 20:

Mapa č. 23: Jaroš, Zdeněk: Územní vývoj Jihlavy po roce 1920. Rekonstrukční mapa. Počítačové zpracování KAP a.s., Praha.

Správní a územní vývoj středověké Jihlavy vedl k vytvoření Města Jihlavy, které se od konce 18. století skládalo z těchto katastrálních území: Vnitřní město, Brtnické předměstí, Panenské předměstí a Špitálské předměstí. V roce 1850 bylo k Jihlavě připojeno katastrální území obce Dřevěné Mlýny, avšak ty se v r. 1867 opět osamostatnily. K zásadnímu územnímu rozšíření města tak dochází až v r. 1923, kdy se Dřevěné Mlýny definitivně stávají součástí Velké Jihlavy. Další plošný nárůst spadá už do doby po 2. světové válce. Zrušení zemského zřízení umožnilo v r. 1951 připojení českých obcí Bedřichova, Bukovna a Starých Hor, které již dávno byly organicky s Jihlavou spojeny. Zároveň přicházejí k Jihlavě i moravské obce Handlový Dvory, Helenín a Pančava. V roce 1954 je připojen Sasov a roku 1968 Pávo. K největší integraci dochází v r. 1976, kdy jsou připojeny obce Antonínův Důl, Červený Kříž, Henčov, Heroltice, Hruškové Dvory, Hybrálec, Pistov, Popice, Rantířov, Smrčná, Vysoká a Zborná. V roce 1980 je Jihlava rozšířena o Horní Kosov, Hosov, Kosov, Malý Beranov a v roce 1986 o Cerekvičku, Čížov, Loučky, Rantířov, Rosice a Vilanec. Tehdy má Velká Jihlava největší rozlohu ve svých dějinách. Po roce 1989 se některé obce osamostatnily. Byly to:

v roce 1990 Hybrálec, Malý Beranov, Rantířov, Smrčná a Vilanec, v roce 1992 Cerekvička, Čížov, Rantířov a Rosice.

Mapový list č. 21:

Mapa č. 24: Jaroš, Zdeněk: Rozšíření jihlavského městského práva (13.-16. století). Rekonstrukční mapa. Počítačové zpracování KAP a.s., Praha.

V polovině 13. století, brzy po svém vzniku, se stala Jihlava centrem jednoho z okruhů městského práva. V jeho ustanoveních lze nalézt řadu příbuzných rysů s jihoněmeckými právy, ale nejbližší mu bylo právo brněnské. Ze spojení obou vznikl ve 14. století ucelený soubor brněnsko-jihlavských právních nálezů používaný dále jako právní pomůcka i mimo oba okruhy. Kartogram zachycuje rozšíření jihlavského městského práva v 13. - 16. století, jak to dokládají zachované právní nálezy. Na Moravě tvořily jeho oblast Batelov, Kostelec, Měšín, Pavlov, Suchá, Telč, Třebíč, Třešť, Vel. Meziříčí a Vilanec, v Čechách Čáslav, Hybrálec, Chotěboř, Chrudim, Jilové, Kašperské Hory, Kolín, Kouřim, Ledec n. S., Malín, Počátky (u Chotěboře), Polná, Přibyslav, Ronov, Smrčná, Velim, Věžnice a Zvonov. V 13. století sem patřil i Německý Brod, uznaný bylo i ve slezském Cukmantlu (Zlaté Hory) a tyrolském nebo saském Hallu. Teprve se zákoníkem Pavla Kristiána z Koldína, přijatého jako obecné platné městské právo v Čechách v roce 1579 a 1610 a na Moravě 1680, končí platnost jihlavského městského práva. Jeho prvky však žijí dále v nových zákonících.

Mapa č. 25: Jaroš, Zdeněk: Rozšíření jihlavského horního práva (13.-16. století). Rekonstrukční mapa. Počítačové zpracování KAP a.s., Praha.

Nástrojem právní organizace stříbrného dolování u nás se stalo jihlavské horní právo. Zformovalo se brzy po vzniku města jako syntéza zkušeností z horního podnikání přicházejících horních podnikatelů a do-savadních domácích zvyklostí. Nebyvalý rozkvět těžby stříbra si již v polovině 13. století vyžádal právní kodifikaci v písemné podobě. Vznikla písemnost se stala nejdůležitějším báňským právním dokumentem našich zemí, který svou platností rychle rozšířil do všech horních oblastí střední Evropy. Jihlava se svým horním právem se stala na příštích tři a půl století sídlem vrchní soudní stolice v horních věcech pro celé České království, ale o její náležitosti žádají i četná místa v Sasku (např. Freiberg), Slezsku (např. klášter Lubuš u v r. 1268, Opava, Bytom), Horních Uhrách (např. Křemnica, Gelnica). Právě přes uherská horní města se dostává jihlavské horní právo až do Transilvánie (Siblu) a odtud do Srbska. Těžaže Jiří z Poděbrad v r. 1467 vyjmul Kutnou Horu z právní závislosti na Jihlavě, ústup jihlavského horního soudu nastává až od konce 16. století. O dokonalejšího horního práva však svědčí fakt, že bylo základem prosulého „Ius regale montanorum (Constitutiones iuris metallici)“ Václava II. a mnohé jeho prvky přežily v jáchymovském právu až do vydání rakouského horního zákoníku v r. 1854. Španělský překlad Václava zákona kopírovaný v polovině 16. století Valentinem Forsterem se stal dokonce východiskem horního práva používaného jak ve Španělsku, tak i v jeho latinskoamerických koloniích. Lze tedy říci, že jihlavské horní právo ovlivnilo zásadním způsobem evropské horní soudnictví. Pro svůj význam i rozšíření je považováno za největší dílo, které kdy vzniklo v Jihlavě.

Mapový list č. 22:

Mapa č. 26: Svěrák, Vlastimil: Panství města Jihlavy do roku 1848. Rekonstrukční mapa. Počítačové zpracování KAP a.s., Praha.

Územní vývoj panství města Jihlavy byl dlouhý a neobyčejně složitý a není ho možno v mapce v úplnosti zachytit. Městu patřily od samého počátku desátkové vsi jihlavské fary a další vsi na moravské i české straně zemské hranice, kolem nichž se rozvíjelo dolování. Právním podkladem pro rozvoj pozemkové držby město, doznávající ve 14. století různých proměn, se stalo privilegium moravského markraběte Jana Jindřicha z r. 1351, kterým povolil městu kupovat statky od pánů a vladyků a držet je městským právem. Na počátku 15. století vlastnila Jihlava 13 tzv. šosovních vsí, v nichž se nevybýrala zemská berně nýbrž městská sbírka (šos). Velký územní rozvoj nastal ve 2. polovině 15. století, kdy město koupilo několik vesnic od jihlavských měšťanů, a zvláště v 16. století po odkoupení řady vsí od zadlužených pánů a vladyků. Maximálního rozsahu dosáhl panství v období před r. 1620. V té době město vlastnilo 2 městečka (Stonařov a Štoky) a 50 vesnic v souvislém území. Po r. 1620 Jihlava odstoupila řadu vsí na české straně císařskému rýchtáři Janu Rudolfovi Haidlerovi z Bukové. V tomto rozsahu se pak až na malé změny panství udrželo až do r. 1848. Kolem r. 1780 (u vsi Zborná později) dalo město svůj pozemkový majetek vyměřit. Vznikl tak vynikající soubor 42 katastrálních map, které se nacházejí ve Státním okresním archivu v Jihlavě. Jihlava vlastnila rovněž rozlehlý lesní majetek, rozdělený do tří, od r. 1782 do pěti lesních revírů: Bílý Kámen, Cerekvička, Kostelec, Loučky a Otín. V r. 1846 prošly městské lesy rozsáhlou správní reorganizací. Na rozdíl od ostatního pozemkového majetku zůstaly lesy městu i po r. 1848. O část Jihlava přišla v důsledku 1. pozemkové reformy, po níž měly lesy rozlohu 2 514 ha. Náhradou město v r. 1929 odkoupilo od knížete Collatta, majitele velkostatků Brtnice, revír Nepomuk o rozloze 530 ha. V r. 1953 byly městské lesy přezemčeny do státní správy, počátkem 90. let se mu navrátily zpět. Rovněž lesy dalo město několikrát vyměřit a od 18. do 20. století se v archivu dochovalo několik desítek lesních map.

Správu městských vsí vykonávaly nejméně od 16. století zvláštní úředníci, podléhající od r. 1726 nově vytvořenému hospodářskému direktoriu. Samostatný vrchnostenský úřad byl vytvořen r. 1792. Záležitosti lesní se časem vydělily do zvláštního, lesního úřadu, který byl vrchnostenskému podřízen. Písemnou agendu vedl vrchnostenský úřad dvojmo, zvlášť pro statky ležící v Čechách a zvlášť pro ležící na Moravě. Proto také úřad podléhal dvěma krajským úřadům, v Čáslavi a v Jihlavě. Do kompetence úřadu náležela politická, hospodářská a civilní soudní agenda poddanských vsí, podléhajících v záležitostech trestních jihlavskému magistrátu. Po zrušení patrimoniální převzala správu politickou okresní hejtmanství v Jihlavě a v Německém (nyní Havlíčkově) Brodu a správa soudní případa okresním soudům v Jihlavě a v Polné.

Mapa č. 27: Svěrák, Vlastimil: Děkanství Jihlava 1755 - 1999. Rekonstrukční mapa. Počítačové zpracování KAP a.s., Praha.

Jihlava náležela v systému církevní správy od svého vzniku k olomouckému biskupství a od r. 1777 k nově vzniklému biskupství v Brně. Na nižší úrovni patřila k telčskému děkanství, vytvořenému již ve 14. století jako jedno z prvních na Moravě. To se v průběhu 18. století rozpadlo na 6 menších děkanství. Jedním z nich bylo i děkanství jihlavské, oddělené od telčského v r. 1755, k němuž patřilo 8 farností. Pozoruhodné je, že hranice diecéze se zcela nekryla s hranicí zemskou a v případě Rantířova, vsí jihlavských dominikánů, překračovala královéhradecká diecéze přes řeku Jihlavu na území Moravy. Naopak v případě několika vsí severně od Jihlavy (náležely k faře u sv. Jakuba v Jihlavě) a Dvorců zasahovaly moravské farnosti do území Čech. Zemská hranice tedy nepředsťavovala pro správu církevní žádnou překážku. Děkáni zpočátku sídlili v Jihlavě ve vlastní budově (Lazebnická č. 1) v sousedství vsi sv. Jakuba, později (od r. 1818) se mohl stát děkanem kterýkoliv farář z některé blízké farnosti. V děkanství se nacházela sídla čtyř církevních řádů, z nichž přečkali josefínské reformy jen jihlavští minorité.

V době panování císaře Josefa II. vznikly v Jihlavě 2 další fary u minoritů (do r. 1800 stál v čele světský kněz

smyslu zaujímá území o rozloze asi 250 km². Hranicemi obvodu jsou katastrální území obcí Antonínův Důl, Měšín, Malý Beranov, Komárovice, Třešť, Dolní Cerekev, Ježená a Smrčná. Nejstarší hornické práce lze v tomto území nalézt v blízkém okolí Jihlavy nebo dokonce na území dnešního Velké Jihlavy. Především je to oblast severně od města v blízkosti vrchu Rudný (Šacberk, 613 m), západně a jižně od Jihlavy na katastrech obcí Staré Hory, Pístov, Sasov, Čížov a Rančičov. V menší míře byla prováděna propektorská činnost a následná těžba i na území východně od Jihlavy mezi dnešními obcemi Hruškovské Dvory - Malý Beranov - Kosov. Důležitá kutišť se však nalézala i v jihozápadním cípu rudního obvodu, v okolí Jezdovic. Ještě v druhém období zdejší těžby (16. století) je hlavním jihlavským kutišťem tzv. starohorský couk, ale v třetím, závěrečném období (18. století) se těžiště dolování přesouvá na jižní a jihovýchodní naleziště: Rančičov, Malý Beranov, Helenín. Největším problémem jihlavských dolů byla vždy spodní voda, která je také v pozadí ukončení veškeré těžby v r. 1783.

Mapový list č. 24:

Mapa č. 29: Písková, Renata – Vilémek Ladislav: Vývoj veřejné a soudní správy. Rekonstrukční mapa. Počítačové zpracování KAP a.s., Praha.

Komentář k mapovým listům 24, 25, 26:

Jihlavsko - vývoj veřejné správy:

Výrazný mezník ve vývoji správy českých zemí představuje období vlády Marie Terezie a Josefa II. Základním rysem těchto tereziánských a josefiánských reform bylo postátnění správy v ústředích, zemích i krajích a podstatné zásahy i do nejnižší instance, které směřovaly proti stavům. Reorganizace veřejné správy v tereziánském a josefiánském období měla navázat na tradici krájské organizace. Jistého významu nabyla i udržely si krájské soudy zvané údy, třebaže jejich pravomoc je na Moravě doložena nedostatečně. Existenci jihlavské údy dokládá listina krále Jana Lucemburského z 23. srpna 1331, kterou uděluje Jihlavským právo pohánění k jihlavské údě pro dlouhé šlechtické osoby a vládky od Jihlavy až po Jemnici. Krájské soudy v první třetině 15. století zanikly i v podobě malých údy a žádné jiné nižší správní jednotky než země na Moravě nebyly. Teprve nebezpečí tureckých válek podmiňovalo zřizovat kraje jako obranné jednotky. V konečné podobě bylo od r. 1569 na Moravě 5 krajů, mezi nimi i Jihlavsko.

Pro krájskou správu měla neobyčejný význam instrukce z r. 1731, jež zajišťovala krájským hejtmánům rozsáhlou působnost v oblasti patrimonie, kontrolní agendy i určité právo kontroly nad královskými městy. Zásadní reforma krájské správy byla uskutečněna císařským reskriptem z 23. 1. 1751, kdy se krájské úřady staly druhou pravidelnou instancí veřejné správy a byly postátněny. Reskriptem Josefa II. r. 1787 bylo nařízeno nové krájské rozdělení. Na Moravě zůstalo nadále 6 krajů, mezi nimi kraj Jihlavský, jenž v letech 1783-1794 měl sídlo ve Velkém Meziříčí. Jihlavský kraj tvořila panství: královského města Jihlavy, Batelovské, Třeštské, Telečské, Studená, Dačice, Český Rudolec, Želetavské, Novovišské, Brtnické, Luka, Cerná, Třebíčské, Velkomeziříčské a Radešinské. V roce 1794 byl Jihlavský kraj rozšířen o panství Žďár, Nové Město n. M., Křižanov, Osová a v roce 1815 o Jimramov, Bystřice n. P., Dolní Rožínka a Moravec.

Krájský úřad v Jihlavě byl kontrolován Moravskoslezským guberniem v Brně. Současně krájské úřady kontrolovaly celý kraj, zejména orgány patrimoniální a městské správy. Toto krájské zřízení ve výše uvedené podobě zůstalo až do r. 1850 bez podstatnějších změn.

Nová organizace veřejné správy schválená císařským nařízením z 26. 6. 1849 vstoupila v platnost 1. 1. 1850. Základní územní jednotkou se staly politické okresy. Jihlava tak připadla k Brněnskému kraji a stala se sídlem okresního hejtmanství, tvořeného soudními okresy Jihlava, Třebíč a Velké Meziříčí. K jeho obvodu v roce 1854 přislušelo 115 obcí. (Jihlava 38, Třebíč 39, Velké Meziříčí 38.) Krátce poté, co tato organizace vstoupila v život, připravovala se její reorganizace, a to nejvyšším ustanovením z 25. 1. 1853, č. 10/1853 ř.z., její realizace byla zahájena 12. 5. 1855. Opět bylo rozhodnuto o rozšíření počtu krajů na Moravě na šest včetně kraje Jihlavského. Jihlava se tak opět stala sídlem krájského úřadu, k jehož obvodu náleželo 7 tzv. smíšených okresních úřadů, a to Bystřice n. P., Dačice, Nové Město n. M., Telč, Třebíč, Velké Meziříčí a Žďár n. Sázavou a politický okres jihlavský. Koncem 50. let 19. století se počaly krájské úřady jevit jako nadbytečná instance, a proto byly nejvyšším rozhodnutím z 5. 6. 1860 zrušeny s platností od 15. 11. 1860. Jejich úkoly byly přeneseny zčásti na okresní úřady, zčásti na místodržitelství.

K 19. květnu 1868 byl proveden změny v organizaci politické správy. Místo smíšených okresních úřadů bylo obnovené okresní hejtmanství Jihlava pro venkovský okres s 41 obcemi, jejichž počet se v průběhu vývoje zvětšoval až na 59.

V dalších desetiletích existence Rakouska-Uherska docházelo v uspořádání okresních hejtmanství k větším, či menším změnám. K těm významnějším se řadí událost v roce 1864, kdy město Jihlava získalo svůj vlastní statut zákonem z 26. 10. 1864, č. 6 z.z.m., jenž vstoupil v platnost 21. 6. 1865. Statutární město Jihlava, jež bylo tvořeno 4 místními částmi, se tímto oddělilo od svého venkovského okresu za vzniku politického okresu Jihlava-město. Zákonem č. 64 z.z.m. z 24. listopadu 1874 byl vydán pro Jihlavu nový statut. Toto zvláštní postavení ztratila Jihlava až v r. 1928, kdy československá vláda svým nařízením z 27. 10. 1928, zák. č. 174 Sb. zrušila tento zvláštní statut a Jihlava byla opět připojena k obvodu jihlavského úřadu. V roce 1870 byla k jihlavskému okresu připojena Dlouhá Brtnice.

Další významnou administrativní změnu představuje zřízení nového soudního okresu Třešť v roce 1911 na základě zákona č. 57/1908 z.z., jehož obvod byl tvořen 11 obcemi, vyčleněnými ze soudního okresu Jihlava a 9 obcemi, vyčleněnými ze soudních okresů Telč a Dačice.

Československá republika převzala rakouský správní aparát bez podstatných změn. Okresní hejtmanství bylo v roce 1918 jen formálně přejmenováno na okresní politickou správu.

V souvislosti s vyhlášením samostatného československého státu 28. října 1918 se ustavil i v Jihlavě revoluční orgán - Národní výbor, jenž v podstatě disponoval kompetencemi okresními. Krátce po stabilizaci státního aparátu nově vzniklé republiky byl 4. 12. 1918 zrušen.

Následkem mnichovského diktátu v roce 1938 a vytvořením Protektorátu Čechy a Morava byla nastolena okupační správa, jejíž výkonnými orgány se stali oberlandráti, jež byli současně dozorčími orgány nad protektorátními úřady. Úřad oberlandráta v Jihlavě byl zřízen za vojenského okupační správy pod XVIII. armádním sborem a od 22. 4. 1939 mu podléhaly politické okresy Jihlava, Dačice, Moravské Budějovice, Nové Město na Moravě, Třebíč a Velké Meziříčí. Od 1. 10. 1940 se název politického okresu Dačice změnil na Telč.

Dle vládního nařízení č. 389/40 Sb. z 26. 9. 1940 došlo k výraznému zvětšení jihlavského okresu, jež tvořily 3 soudní okresy, Jihlavský, Polenský a Štoký, k němuž byly připojeny sousední obce ze soudního okresu Německý Brod. Jihlavský okres tak poprvé překročil starou zemskou hranici a zasáhl do Čech.

Od 15. 6. 1942 byl jihlavský okresní úřad zařazen mezi ty, které vykonávaly tzv. správu z říšského příkazu.

Po osvobození v květnu 1945 byl podle zásady o restituci předokupačních poměrů z r. 1939 na základě dekretu prezidenta republiky z 27. 10. 1945 č. 121/45 Sb. obnoven politický okres Jihlavský se soudními okresy jihlavským a třeštským, jenž zůstal nezměněn až do počátku roku 1949. Ve všech mistech, okresech a zemích byly v souladu s ústavním dekretem prezidenta ze 4. 12. 1944 vytvářeny národní výbory. Také v Jihlavě vznikl okresní národní výbor.

K dalším změnám v územním členění došlo podle zákona o krajském zřízení č. 280/1948 Sb. z 21. 12. 1948, kdy byly zřízeny k 1. 1. 1949 krajské národní výbory, mezi nimi i Jihlavský kraj. Územní obvody krajů a okresů byly vymezeny vládním nařízením č. 3/1949 Sb. z 18. 1. 1949. Do nové vytvořené krajů Jihlava patřily okresy Dačice, Moravské Budějovice, Třebíč, Velké Meziříčí, Žďár n. Sázavou, nově zřízený okres Třešť a Jihlava, v jehož obvodu byl zřízen ONV pro Jihlavu město a Jihlavu okolí. Obvod okresu Jihlava-okolí byl tvořen obcemi bývalého soudního okresu Jihlava s výjimkou obcí připojených k okresu Třebíč (Brodce, Hrutov, Kněžice) a k okresu Třešť (Jestřebí, Prostředkovice, Salavice, Stonařov, Suchá). Připojením obcí bývalých soudních okresů Štoky, Pelhřimov, Humpolec a Jersína ze soudního okresu Velké Meziříčí se jihlavský okres rozrostl na 63 obce.

V roce 1949 byl tak jako ve všech krajských městech vytvořen jednotný národní výbor - JNV - s působností MNV pro město a ONV pro okres, jenž zde působil do roku 1954.

Při reorganizaci v roce 1960 na základě zákona č. 36/60 Sb., o novém územním členění státu, byly okresy Jihlava-město, Jihlava-okolí a Třešť zrušeny a z jejich obvodů vytvořen nový okres Jihlava.

Jednou z posledních změn v územně-správním členění České republiky k 1. 1. 2000 je zřízení vyšších územních samosprávních celků, vymezených zákonem č. 347/1997 Sb. Území vyššího územně správního celku Jihlava je tvořeno pěti současnými okresy Jihlava, Třebíč, Žďár n. Sázavou, Pelhřimov a Havlíčkův Brod.

Jihlavsko - vývoj soudní správy:

V 17. a 18. století nastal v českých zemích rychlý přechod k úřednickému soudnictví. Úpadku hrdečních soudů měl zabránit zvýšený dozor nad veškerou soudní agendou, který prováděli krajské hejtmány. Poté následovala na návrh královského tribunálu značná restrikce hrdečních soudů v roce 1729 a 1752. Hrdelní pravomoc tak na Moravě zůstala pouze královským městům a 26 městům poddanským. V jihlavském kraji tak po tereziánských restrikcích zbylo 6 hrdečních soudů, a to v Jihlavě, Telči, Slavonicích, Třebíči, Dačicích a Velkém Meziříčí.

Prohloubení změn v soudní organizaci představovaly josefiánské reformy, a to jak civilního, tak trestního soudnictví, vzniklé vydáním civilního soudního řádu v roce 1781 a trestního řádu v r. 1788. Podle těchto josefiánských soudních reform se stal kriminální soudem I. stolice magistrát sídelního města kraje pro celý obvod kraje. Tak byl 1. srpna 1788 zřízen kriminální soud v Jihlavě, který nahradil šest dosavadních zbylých hrdečních soudů. Jeho obvodem bylo území jihlavského kraje, r. 1794 rozšířené o panství Žďár, Nové Město, Křižanov, Osová a r. 1815 o panství Jimramov, Bystřice n. P., Dolní Rožínka a Moravec. Kriminální soud byl organickou součástí jihlavského magistrátu, který rozhodoval kriminální záležitosti ze předsednictví purkmistra a účasti všech pěti zkušebných radních. Kriminální soud jihlavského magistrátu působil až do 30. 6. 1850, kdy byla následkem revolučních událostí 1848 provedena reforma veřejného soudnictví.

Nová organizace soudnictví se uskutečnila 1. července 1850. Základní jednotkou státní soudní pravomoci se staly od r. 1850 okresní soudy, které byly zřízeny s působností pro soudní okres. V Jihlavě byl v roce 1850 zřízen okresní soud 1. třídy, nazývaný též trestní soud neboli okresní sborový soud trestní, který vykonával trestní pravomoc v řízení o zločinech a přečinech pro soudní okres jihlavský, velkomeziříčský a třebský. Trestní soudní okres Jihlava se územně kryl s politickým okresem.

Nadřazenou instancí okresních soudů se roku 1850 staly zemské neboli krajské soudy. Zemskému soudu v Jihlavě náležely okresní trestní soudy v Dačicích, Jihlavě a Novém Městě na Moravě.

V roce 1855 při zavedení nové soudní organizace, při které došlo ke splynutí nižších složek soudnictví s politickou správou ve smíšených politických úřadech, zůstala v Jihlavě soudní správa I. instance i nadále samostatná, a to ve formě tzv. městského delegovaného okresního soudu, který pod tímto názvem pracoval až do roku 1897.

V roce 1855 byl zemský soud v Jihlavě změněn na krajský soud, v jehož obvodu působily 3 vyšetřovací soudy v Jihlavě, Dačicích, Novém Městě n. M. a 5 okresních soudů. Po zrušení vyšetřovacích soudů v r. 1874 řídil krajský soud Jihlava nejprve 8 okresních soudů a po zřízení okresního soudu Velká Bíteš v roce 1892 a okresních soudů v Třebíči a Slavonicích v roce 1911 řídil 11 okresních soudů.

K podstatným změnám v organizaci soudnictví došlo po Mnichovu v r. 1938. Působnost krajského soudu byla rozšířena až na 18 okresních soudů po obou stranách českomoravské zemské hranice. Jednalo se o okresní soudy Jihlava, Velké Meziříčí, Třebíč, Dačice, Telč, Moravské Budějovice, Hrotovice, Jemnice, Třešť, Náměšť n. Oslavou, Polná, Jindřichův Hradec, Přibyslav, Štoky, Nové Město n. M., Žďár n. Sázavou, Bystřice n. P., Velká Bíteš. V roce 1940 bylo sídlo krajského soudu Jihlava přeloženo do Třebíče. V letech 1939-1945 byla Jihlava sídlem pobočky německého zemského soudu v Brně.

V roce 1939 byl v Jihlavě také zřízen Německý úřední soud, jenž soudil jako jiné podobné soudy v tzv. protektorátu v trestní agendě všechny přečiny a zločiny s největší sázbou do dvou let kázně nebo do pěti let vězení a v civilní agendě rozhodoval ve sporech o majetkoprávní nároky. Odvolací instancí mu byl Německý zemský soud v Brně a Vrchní zemský soud v Praze. Územní obvod jihlavského úředního soudu zahrnoval obce soudního okresu Jihlava, Polná, Štoky, Přibyslav, Bystřice n. P., Dačice, Jindřichův Hradec, Hrotovice, Jemnice, Moravské Budějovice, Nové Město n. M., Telč, Třebíč, Třešť, Náměšť n. Osl., Velká Bíteš, Velké Meziříčí a Žďár n. Sáz.

Po osvobození v roce 1945 byl dekretem prezidenta republiky obnoven stav k 29. 9. 1938 s tím, že obvody okresních soudů Velká Bíteš, Bystřice n. P., Nové Město n. M. a Žďár n. Sázavou byly ponechány u krajského soudu Brno a působnost okresního soudu Slavonice byla přenesena na okresní soud v Dačicích.

Podle zákona o územní organizaci krajských a okresních soudů č. 320/48 Sb. a vládního nařízení o územní organizaci soudů byly soudní obvody i sídla přizpůsobeny nové správní organizaci okresů a krajů. Krajskému soudu v Jihlavě v roce 1949 tak podléhalo 12 okresních soudů.

V roce 1960 byly obvody jak krajských, tak okresních soudů přizpůsobeny rozdělení na kraje a okresy, jejichž území bylo podstatně rozšířeno.

Mapový list č. 25:

Mapa č. 30: Písková, Renata, Vývoj veřejné správy. Politický okres Jihlava 1939-1949, 1960-současnost. Rekonstrukční mapa. Počítačové zpracování KAP a.s., Praha.

Mapa č. 31: Písková, Renata: Vývoj veřejné správy. Okres a kraj Jihlava 1949-1960. Rekonstrukční mapa. Počítačové zpracování KAP a.s., Praha.

Mapový list č. 26:

Mapa č. 32, 33: Písková, Renata – Vilémek Ladislav: Vývoj soudní správy. Rekonstrukční mapy. Počítačové zpracování KAP a.s., Praha.

Mapový list č. 27:

Mapa č. 34: Jihlavský jazykový ostrov na mapě A.L. Hickmanna z roku 1898. Hickmann, Anton Leo: Das deutsche Sprachgebiet in den Sudetenländern, 1:1 500 000, výška 200 mm, šířka 330 mm, zmenšeno. Wien, G. Freytag & Berndt 1898. Mapová sbírka Historického ústavu Akademie věd ČR Praha, sign. A-3103. Reprodukované dle originálu.

Mapa č. 35: Český postup do jihlavského německého ostrůvku za posledních 50 let. Původní kresba Vladimíra Urbánka. Urbánek, Vladimír: Německý ostrůvek jihlavský. In: Od Horácka k Podýjí XII. Znojmo 1935/36, s. 130 (130-132).

Mapa č. 36: Jihlavský jazykový ostrov na národnostní mapě jižní Moravy z roku 1937. Řiha, Karel: Národnostní mapa jižní Moravy podle úředního státního lidu z r. 1930, 1:300 000, výška 600 mm, šířka 930 mm, výřez. Brno, Národní jednotka pro jihozápadní Moravu 1937, tisk Planografia Plzeň. Mapová sbírka Historického ústavu Akademie věd ČR Praha, sign. A-1365. Reprodukované dle originálu.

Obr. č. 17: Národnostní složení obyvatelstva v Jihlavě 1880-1930. Podle: Pátek, Alois Josef: Jihlavský okres. Brno 1901, s. 10; Statistický lexikon obcí v republice Československé. II. Morava a Slezsko. Praha 1924, s. 9; Statistický lexikon obcí v zemi Moravskoslezské. Praha 1935, s. 55.

Obr. č. 18: Seznam obcí v jihlavském jazykovém ostrůvku. Altrichter, Anton: Dörferbuch der Iglauer Sprachinsel. Rothenburg 1976, příloha na volném listu.

Jihlavský jazykový ostrov (Iglauer Sprachinsel), tj. území s německy mluvícím obyvatelstvem v širším okolí Jihlavy, se začal vytvářet již kolem poloviny 13. století po příchodu kolonistů z německých a alpských zemí na bohatá stříbrná naleziště u Jihlavy, Havlíčkova (dříve Německého) Brodu a Pelhřimova. V průběhu staletí se postupně zmenšoval, až se v 19. století ustálil na rozloze 390 km² (max. rozměry asi 45 x 18 km). Zahraňoval 76 obcí v politických okresech Jihlava a Německý Brod. Sídlem ostrůvku procházela zemská hranice. V r. 1880, odkdy máme první úplné a spolehlivé údaje o národnostním složení, zde žilo více Němců než Čechů (37 300 Němců, 8550 Čechů). Po r. 1918 české obyvatelstvo početně převládalo (v r. 1930 zde žilo 24 251 Němců a 29 707 Čechů) a v období mezi válkami se ostrov rozpadl na několik samostatných malých ostrůvků. Ty zcela zanikly po skončení 2. světové války a po odsunu německého obyvatelstva v r. 1946.

Území bylo v minulosti, hlavně od 90. let 19. století dějištěm občasných, i tvrdých nacionálních střetů. Početně neustále se zmenšující německé obyvatelstvo se cítilo existenčně ohroženo a rozvíjelo proto rozsáhlou vlivostřednou, kulturní a osvětovou činnost, která měla přispět k udržení jazykového ostrova v německých rukou. Němečtí historikové se soustředili na snahu dokázat prvenství na tomto území. Jejich závěry, ačkoli jsou

v rozporu s nejnovejšími poznatky historické vědy, se udržují i v některé současné historické literatuře.

Mapový list č. 28:

Obr. č. 19: Přepadení Jihlavy 19. února 1402. Freska na epistolní straně presbytáře kostela Nanebevzetí Panny Marie z poč. 15. století. Autor neznámý, přemalba v 16. století a v roce 1735 (František Böhmschbruder), rozměry nezjištěny, zmenšeno. Foto: Miroslav Krob a Miroslav Krob jr., Praha.

Obr. č. 20: Jihlava od jihozápadu kolem poloviny 18. století. Obraz, olej na plátně asi z poloviny 18. století. Autor neznámý, rozměry: výška 1080 mm, šířka 1680 mm, zmenšeno. Muzeum Vysočiny Jihlava, sign. Ji-25/C/567. Foto: Miroslav Krob a Miroslav Krob jr., Praha.

Obr. č. 21: Model středověkého města Jihlavy (stav kolem roku 1425). Pohled od jihozápadu. Autor ing. arch. Harald Mayer podle návrhu PhDr. Františka Hoffmanna z roku 1956. Rozměry 1500x1500 mm, zmenšeno. Muzeum Vysočiny Jihlava, Ji-30/43. Foto Rostislav Dvořák, Jihlava.

Vnitřní strana záložky:

Mapa č. 37: Ves Kosov na katastrální mapě z roku 1779. Autor neuveden, grafické měřítko (cca 1:2670), výška 1230 mm, šířka 1580 mm, zmenšeno. Státní okresní archiv v Jihlavě, fond Městská správa Jihlava do roku 1848, Vrchnostenský úřad 1551-1848 (1884), sign. 940. Foto Václav Hortvík, Mikulov.

Mapa č. 38: Ves Kostelec na katastrální mapě z roku 1782. Springer, C. (vyměřil roku 1778) - Bourischek, Anton (kreslil roku 1782), grafické měřítko (cca 1:2670), výška 1520 mm, šířka 2080 mm, výřez (parergon), zmenšeno. Státní okresní archiv v Jihlavě, fond Městská správa Jihlava do roku 1848, Vrchnostenský úřad 1551-1848 (1884), sign. 941. Foto Rostislav Dvořák, Jihlava.

Zadní strana přebalu:

Obr. č. 22: Pohled na město Jihlavu na vysvědčení řeznického cechu v Boskovicích, vydaném 2. března 1766 Bartolomějí Bláhovi z Boskovic. Výška 340 (245)mm, šířka 425 (335) mm, zmenšeno. Státní okresní archiv Blansko, pobočka Boskovice, fond Řeznický cech Boskovice, sign. 38. Foto Václav Hortvík, Mikulov.

Sestavili: Eva Semotanová, Vlastimil Svěrák
Texty k mapovým listům č. 17-25 a č. 27 autouři

Detailed List of Maps and Illustrations of the Volume No. 8 - Jihlava

Front page of the cover:

Picture No. 1: Emblem of the town of Jihlava. Graphical layout Petr Tomas.

Picture No. 2: View of Jihlava on the wood engraving of Jan Willenberg from the end of the 16th century. In: Paprocký, Bartoloměj: The Mirror of the Famous Margraviate of Moravia. Olomouc 1593, sheet 388, reprint Ostrava 1993.

Text double page No. 1:

Picture No. 3: Seal of the town of Jihlava. Reproduced according to: Vojtěšek, Václav: About Stamps and Coat of Arms of Prague and Other Bohemian Towns Prague 1928, tab. I, Picture No. 5 with the date 1289. The oldest type of Jihlava seal about 1259-1390.

Picture No. 4: Sealing stick of Jihlava from 1477 with a picture of the Czech lion. State District Archives in Jihlava, Collection of Seals, Sealing Sticks and Stamps, sign. 39. Photo Rostislav Dvořák, Jihlava

Picture No. 5: View of Jihlava from the east from the 1st quarter of the 18th century. Unknown author, undated, height 185 mm, width 565 mm. Archives of the Town of Brno, Fund of the Literary Papers of the Mitrovský's Library, Collection of Vedutes, sign. 17/41. Photo Václav Hortvík, Mikulov.

Picture No. 6: View of Jihlava from the south-west from the 18th century. Unknown author, undated, height 484 mm, width 590 mm, cut. Archives of the Town of Brno, Fund of Literary Papers of the Mitrovský's Library, Collection of Vedutes, sign. 17a/41. Photo Václav Hortvík, Mikulov.

Text double page No. 11:

Picture No. 7: Jihlava on the vocational certificate from 1809, height 100 mm, width 285 mm, cut, diminished. State District Archives in Jihlava, Jihlava guilds, Tailors' Guild, sign. 1. Photo Václav Hortvík, Mikulov.

Picture No. 8: View of Jihlava from the east from about the 1st half of the 19th century. Unknown author, undated, height 70 mm, width 160 mm. Museum of Vysočina in Jihlava, sign. Ji-25/A/1974. Photo Václav Hortvík, Mikulov.

Picture No. 9: View of Jihlava from the south from 1849, drawing and lithography J.W. Zwettler, steel engraving F. Zastiera, print J. Rippl, Jihlava, undated, height 140 mm, width 200 mm. Museum of Vysočina in Jihlava, sign. Ji- 25/A/445. Photo Václav Hortvík, Mikulov.

Picture No. 10: Representatives of Czech estates swear loyalty to Zikmund in Jihlava in July 1436. Windecke, Eberhard: Geschichte Kaiser Sigismunds, 1443. Coloured drawing of the school of Diebold Lauber from Hagenau. Österreichische Nationalbibliothek Wien, Cod. 13.975, fol. 155r. In: Šmahel, František: Hussite Revolution 4, Epilogue of Stormy Age. Prague 1996, Picture No. 138. Photo private collection of František Šmahel.

Map Sheet No. 1:

Map No. 1: Jihlava and its neighbourhood on Müller's map of Moravia from 1716. Müller, Johann Christoph: Tabula generalis Marchionatus Moraviae in sex circulos divisae...Engraved by Johann Christoph Leidig in Brno, undated (1716), graphical scale (1:180 000), 4 sheets, height 980 mm, width 1390 mm, cut. Central Archives of Surveying and Cadastre Prague, sign I/1/108. Photo Pavel Vychodil, Slaný.

Map No. 2: Jihlava and its neighbourhood on Schenkli's map of Jihlava region from 1841 - 1845. Schenkli, Conrad: Der Iglauer Kreis. V. Section. Brünn, Carl Winiker, undated (1841-1845), graphical scale (ca 1:201 000), height 545 mm, width 673 mm, cut. Collection of Maps of the Institute of History of Academy of Sciences of the Czech Republic Prague, sign. A-3409. Photo Pavel Vychodil, Slaný.

Map No. 3: Jihlava and its neighbourhood on a special map of the Austrian-Hungarian Empire from 1881. Iglau Section, Zone 8. Col. XIII., (Vienna) 1881, 1:75 000, height 380 mm, width 490 mm, cut. Collection of Maps of the Institute of History of the Academy of Sciences of the Czech Republic, Prague, unsigned. Photo Pavel Vychodil, Slaný.

Map Sheet No. 2:

Map No. 4: Plan of Jihlava and its neighbourhood from 1647. Belagerung der Statt Iglau durch Herm Feldtzeug Meistern Grafen von Puchheim so den 7. December 1647. Erobert worden. Unknown author, graphical scale (ca 1:9800), height 267 mm, width 340 mm, diminished, the plan oriented towards the south. Merian, Matthaeus: Theatrum Europaeum, T.6. Frankfurt a.M. 1663, behind the page 22. State District Archives in Jihlava, Collection of Maps - Town of Jihlava, sign. 1-3. Photo Václav Hortvík, Mikulov.

Map No. 5: Plan of Jihlava and its neighbourhood from 1647. Abriss und Belagerung der Königli: Stadt Iglau in Mähren... Unknown author, without scale, height 250 mm, width 335 mm, diminished. State District Archives in Jihlava, Collection of Maps - Town of Jihlava, sign. 1-2. Photo Václav Hortvík, Mikulov.

Map Sheet No. 3:

Map No. 6: Fortification of the city of Jihlava from 1648. Grundriss der Statt Iglau. Unknown author, without scale, height 200 mm, width 312 mm, the plan is situated to the south. State District Archives in Jihlava; Collection of Maps - Town of Jihlava, sign. 1-1. Photo Václav Hortvík, Mikulov. Probably according to: Merian, Matthaeus: Topographia Bohemiae, Moraviae et Silesiae...Frankfurt 1650, picture behind the page 100, reprint Kasel-Basel 1960.

Map Sheet No. 4:

Map No. 7: Jihlava and its neighbourhood on so called First Military Mapping from 1764 - 1767, graphical scale (1:28 800), section 45, height 420 mm, width 630 mm, cut. Österreichisches Staatsarchiv, Kriegsarchiv Wien, sign. B IX a 155. Photo Österreichisches Staatsarchiv, Kriegsarchiv Wien.

Map Sheet No. 5: